

**BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
TÁJÉPÍTÉSZET ÉS DÖNTÉSTÁMOGATÓ RENDSZEREK
DOKTORI ISKOLA**

Dömötör Tamás

KÖZÖSSÉGI RÉSZVÉTEL A TERÜLETI TERVEZÉSBEN

Doktori értekezés tézisei

Témavezető:
Csemez Attila DSc

Budapest, 2008

ELŐZMÉNYEK

„Aetate alia aliud factum convenit”

’Más-más korhoz más-más tennivaló illik’ – írja Plautus.

Csatlakozásunk az Európai Unióhoz – ha egyelőre nem is látványosan – életünk minden területén változásokat hoz. Hazánknak azonban az integrációval járó nehézségek mellett meg kell küzdenie a rendszerváltás struktúraátalakításával, a globalizáció általános, a világ egészét érintő kihívásaival és a nyugati világ általános válságával is.

A magyarországi civil mozgalmak az elmúlt két évtizedben a szervezetek számát tekintve hihetetlen nagy növekedést mutatnak. A társadalom minőségi fejlődési folyamatai azonban lassabban mennek végbe. A szervezetek működése, kapcsolatrendszere, érdekérvényesítő képessége, integrációja még messze elmarad a lehetőségetől.

A táj az ember és a természet kölcsönhatásából létrejövő komplex területi egység. A kultúra tükörképe, térbeli manifesztációja, ezért az egyének és az általuk létrehozott közösségek nélkül értelmezhetetlen. A tájtervezés az ember és a környezet harmonikus kapcsolatának kialakítására törekszik, ami a társadalmi részvétel nélkül alacsony hatásfokú, nem fenntartható. A tendencia egy felgyorsult és instabillá váló világban, és egy demokratikus társadalomban még inkább igaz.

PhD. dolgozatom tájaink alakításának a korábbi gyakorlathoz képest nyitottabb, rugalmasabb, de még kiforrotlan, számos nehézséggel küzdő módját, a participatív tervezést kutatja. Európai és tengerentúli példák mutatják, hogy a helyi közösségek tervezésbe vonása gazdaságilag, foglalkoztatáspolitikailag és erkölcsileg egyaránt hasznos. Az integrált tervezéshez azonban megfelelő létszámú és érdekérvényesítő képességgel bíró, önszerveződő és megfelelő polgári kultúrával rendelkező társadalomra van szükség. Mindemellett szükséges a területiséggel foglalkozó szakterületek további közelítése, a tájtervezés és az urbanisztika erősebb összefonódásán túl kiterjedtebb együttműködés a társadalomtudományok döntéshozatallal foglalkozó területeinek (közgazdaságtan, szociológia, pszichológia stb. kapcsolódó területei) képviselőivel.

Disszertációmban ismertetem a közösségi részvétel történetét és jellemzőit, korunk területiséggel kapcsolatos kihívásait. Szándékom, hogy a tájtervezés számára olyan ismereteket gyűjtssek és tárjak fel, melyek a hazai szakirodalomban nem, vagy kevéssé jelennek meg. Az új módszer elterjedésével elősegíthető a helyi közösségek kötődéseinek, kohéziójának és autonómiájának erősítése, a táj stabilitásának fokozása. A téma feldolgozásával a tervezőtársadalom és a helyi közösségek, civil szervezetek közeledését, hatékonyabb együttműködését, a szakterület elismertségének növelését, valamint a civil szervezetek szakmai támogatottságát kívánom segíteni.

KITÚZÓTT CÉLOK

Dolgozatom készítése során a következő célokat tűztem ki:

1. A nemzetközi szakirodalom egy új szegmensének feltárása és megismertetése, a témához kapcsolódó fogalmak tisztázása, rendszerezése
2. A részvételi tervezés eddig kevésbé dokumentált, tervezői faktorának kutatása, új tervezői lehetőségek és feladatok definiálása
3. A részvételi tervezés tájhoz és területiséghez kapcsolódó sajátosságainak illetve kulcsterületek meghatározása, ehhez értékelési rendszer kidolgozása
4. Segítségadás a hatékonyabb részvételi tervezéshez a nemzetközi és a saját tapasztalatok elemzésével, a tervezés részvételi szempontjainak feltárásával és rendszerezésével
5. A részvételi tervezés segítése konkrét eszköz(ök) kidolgozásával

ANYAG ÉS MÓDSZER

Vizsgálataim tervezésméleti és tervezésmódszertani jellegűek, ezért konkrét területhez nem köthetők. Ugyanakkor szükségesnek tartottam egy konkrét helyszínhez kötött esettanulmánnyal a részvétel gyakorlati megvalósulását elemezni.

1.1 SZEKUNDER KUTATÁSOK

Első lépésként áttekintettem a témához köthető szakirodalmi forrásokat. A szekunder kutatás gerincét a történeti, filozófiai, valamint a tervezés és a szociológia határán folytatott kutatások tették ki. A módszer angolszász eredete és a viszonylag kevés hazai tapasztalat miatt a nemzetközi források jelentős arányban szerepelnek a dolgozatban. A téma az utóbbi években népszerűbbé vált, ezért hangsúlyos a változásokra gyorsabban reagáló folyóiratok és internetes források elemzése is. A könnyebb elemzés érdekében az egyes fejezetek fontosabb megállapításait a fejezet végén összegeztem.

Második lépésként a szekunder kutatások másik, speciálisabb részét az esettanulmányok elemzését végeztem el, itt az összehasonlító-rendszerező módszert alkalmaztam. A téma sajátoságaiból fakad, hogy jelentős az Internetes források száma, különösen a nemzetközi esettanulmányok publikációja esetében (A hazai esetek elemzése részben a primer kutatásoknál történt). Az esettanulmányok feltárásába bevontam a BCE Tájépítészeti Kar „Public Participation in Landscape Architecture” című „C” tantárgy 2005-2007. év őszi és tavaszi szemesztereinek hallgatóit is a külföldi esettanulmányok felkutatásában. Részvételüket több okból is fontosnak tartottam. A fenntarthatóság kutatásához és oktatásához elengedhetetlen módszernek tartom, hogy a diákok eleve bekapcsolódjanak a folyamatba. A bevonás jelen esetben ugyancsak szükséges volt az objektivitás növelése, a személyes befolyásoltság (önmanipuláció) csökkentése, az esettanulmányok kiválasztása során alkalmazott „véletlen merítés” jobb megvalósítása érdekében.

Harmadik lépésként az eseteket táblázatos formában rendszereztem, több szempontból kategorizáltam, hogy egyrészt megállapítható legyen, milyen részletesen kötődik a kutatási témához, másrészt, hogy el tudjak készíteni egy tipológiát. A rendszerezés és elemzés biztosította az általános, kategorikus megállapítások alapját.

Negyedik lépésként interjúkat készítettem hazai gyakorló szakemberekkel, mivel a kutatás néhány éve nem tette lehetővé jelentős mennyiségű gyakorlati tapasztalat felhalmozását. Mivel a dolgozat tervezésorientált, sajátos érintett célcsoportként jelenik meg a tervezőtársadalom. Az interjúkészítést ezért a részvételi kutatás eszközének, egyben a téma kutatásában kísérleti példának tekintem a szakterületen. A részvétel során a bevont szereplők hozzák a tudásukat, gyakorlati tapasztalataikat, cselekvési potenciáljukat és kívánságaikat. A tervezők így egyben alanyai és résztvevői a kutatási folyamatnak.

Ötödik lépésként a megszerzett módszertani ismeretek és a hazai sajátságok feltárása alapján egy modellkísérletben alkalmaztam 11 féle részvételi módszert. A folyamatot (a lehetőségekhez mérten) koordináltam, elemeztem.

Hatodik lépésként kutatásaim és tapasztalataim alapján összegeztem a részvételi tervezés sajátságait, hazai alkalmazásának lehetőségeit, és javaslatot tettem az alkalmazás főbb lehetőségeire, körvonalaztam a szükséges teendőket a jobb alkalmazás érdekében.

Hetedik lépésként segédanyagokat készítettem a részvételi tervezés megkönnyítése, a hibák elkerülése érdekében. A kutatások alapján két fontos területen mutatkozott hiány. Egyrészt a változó viszonyrendszer miatt szükséges volt körvonalazni, hogy – a helyzettől függően – a tervezés folyamatában milyen szerepekre számíthat a tervező. Körvonalaztam és elemeztem ezért a lehetséges szerepeket. Másrészt számos nehézségbe ütköznek a tervezők a tervezés folyamata során, ezért a tervezési folyamat ellenőrzését segítő listarendszert dolgoztam ki.

EREDMÉNYEK

Kutatásaim összegzéseképp tudományos eredményeim a következőkben foglalható össze:

1. Rámutattam az 1970-es években kidolgozott részvételi tervezési elméletnek a XXI. században jelentkező, területi tervezésre vonatkozó új kihívásaira.

A közösségi részvételen alapuló tervezés (továbbiakban KRAT) módszertanában az elmúlt közel fél évszázad új jelenségei, folyamatai új kihívásokat hoztak, amelyekhez az 1960-as évek végén jelentkező általános kulturális forradalom közegében kialakult eszközök nem mindig alkalmasak. A nemzetközi szakirodalom mintegy 100 publikációját áttekintve ***megállapítottam, hogy az 1960-as évek végén, a nyugati jóléti demokráciákban kialakult módszertant nem lehet feltétlenül átvenni. A KRAT alkalmazása során egyaránt ügyelni kell annak sajátos elemeinek elsajátítására, valamint azok illeszkedésére a legújabb kihívásokhoz.***

Dolgozatomban ***összegeztem a KRAT új kihívásait és levontam az ebből fakadó, tervezésre vonatkozó következtetéseket:***

A, A nemzetállamok a tervezési eszközei a globalizáció következtében egyre korlátozottabbak. ***A KRAT ma a globalizáció káros hatásait mérséklő, a helyi táji értékekre alapuló tájtervezés eszköze***, ahol a természeti, a környezeti és a kulturális értékek védelme a helyi gazdaság fejlesztésével együtt jelenik meg.

B, A mobilitás és a virtualitás növekedésével a tájban zajló folyamatok az uniformizálódás és a területi-társadalmi széthullás felé mutatnak, az egyes területek és a rajtuk zajló folyamatok ellenőrizhetősége csökken. A társadalmi szegregáció és a térbeli polarizáció szintén erősödik, a társadalom belső kapcsolatai, területi kötődései csökkennek. ***A KRAT a táji diverzitást, a táji identitást, a területi kontrollt és a természeti-társadalmi stabilitást erősítő területi tervezés eszköze.***

C, A táji kapcsolatok gyengülnek, a döntéshozatal sokszor távol kerül az érintettektől, a hatalom egyre nehezebben körvonalazható, mindezek által csökken a bizalom a tervezés iránt. ***A KRAT a döntéshozatal és a területi tervezés legitimációs eszköze***, amely visszaállítja a bizalmat, tisztázza a tervező és a döntéshozó szerepét, stabilizálja a hatalmat.

D, Az általános jogi környezet egyre nagyobb mértékben és nagyobb mélységben teszi szükségessé KRAT alkalmazását. Bár ma is a lineáris tervezés az uralkodó, a „kényes esetek”-ben egyre gyakrabban alkalmazunk egyéb, részvétel alapú módszereket, a mai piacgazdaságok pedig a karakteres elméleteket gyakran ötvözik. ***A versenyképesség érdekében a tervezőknek új szerepeket kell elsajátítaniuk***, folyamatos önreflexióra van szükségük, és a szaktudás új területeit kell magukévá tenniük. Emellett megmarad, sőt fontosabbá válik a tervezők érdekeket összehangoló szerepe.

2. Feltártam a KRAT magyarországi helyzetének specifikumait, nehézségeit, valamint a szakterület ezirányú fejlesztésének feladatait.

A hazai és a nemzetközi szakirodalom összevetésével *összegeztem a KRAT hazai kihívásait és levontam az ebből fakadó, tervezésre vonatkozó következtetéseket:*

A, Az EU a regionalizmust támogatja, itthon *a térségi léptékű önszerveződés fejletlen* közigazgatási és civil oldalon egyaránt, *ami a KRAT megvalósítását e léptékben megnehezíti.*

B, A szocializmus kulturális öröksége inkább a neoliberais fogyasztói társadalom értékrendjének kedvez. *A KRAT hazai alkalmazása hatványozottan nehéz, de kiemelkedően fontos,* mert egyszerre kell megteremteni a táji identitást, a környezetért való egyéni és kisközösségi felelősségtudatot valamint a demokratikus polgári kultúrát.

C, A gazdasági nehézségek, a kétsebességes Európa kialakulásának kockázata a helyi, tájban rejlő erőforrások jobb kihasználását követelik meg. *A KRAT fontos szerepet kaphat a tájpotenciál jobb feltárásában és hatékony alkalmazásában.*

A szakirodalmi kutatásokon túl *a hazai gyakorló szakemberekkel készített félig kötött interjúkkal alapoztam meg következtetéseimet. Az interjúkat statisztikailag elemeztem, illetve összegyűjtöttem az egyedi, de jellemző megállapításokat:*

A, A KRAT alkalmazását nehezíti a tervezők ismerethiánya és módszertani képzetlensége. A tervezők nyitottak a KRAT alkalmazására. A gátat sokszor a döntéshozói oldal ellenérdekeltsége, a rövid-távú gondolkodás illetve a nagyfokú korrupció okozza. A megoldás a minden szereplőre kiterjedő képzés, valamint a nyilvánosság és a kommunikáció további növelése lehet.

B, Az *anyagforrások hiánya*, a verseny miatt nyomott tervezői díjak, a foglalkoztatott tervezők alacsony száma és a szűkös határidők korlátozzák a KRAT eszközeinek használatát, a szükséges egyeztetések lebonyolítását. Fontos e tényezők számottevő változtatása, akár strukturális átrendezéssel.

C, A KRAT alkalmazását nehezíti, a folyamatok általános átpolitizáltsága valamint a fejlesztés és a védelem között húzódó határozott és mély frontvonal. Sajátos jelenség ezért a fejlesztésellenesség és a védelem elutasításának kettőssége, ami az egyeztetési folyamatot sokszor megmerevíti.

3. Kidolgoztam a KRAT tájépítészeti szempontokhoz illeszkedő tipológiáját, amelyben 12 szempont alapján 150 esettanulmányt elemeztem ki.

A tipológia abban nyújt segítséget, hogy jobban megértsük, egy-egy tervezési esetben milyen tipikus kockázatok várhatók. A tervezési környezet típusának meghatározásával jobban kalibrálhatók a kockázatok, illetve jobban ki tudjuk választani az adott esethez illeszkedő részvételi módszert.

4. Körvonalaztam és tipologizáltam a KRAT céljait, kijelöltem legjellemzőbb beavatkozási területeit.

Az irodalom és az esettanulmányok alapján *igazoltam, hogy a részvételi eszközök alapján is határozottan elválasztható a szabadtervezési és a tájtervezési lépték,* azaz az objektumtervezés és a rendszertervezés két típusként kezelhető, ahol eltérő eszköztárral dolgozhatunk. *A célok alapján két alapvető típust különítettem el:* 1. elsődlegesen környezeti célú kezdeményezések, 2. elsődlegesen szociális és gazdasági célú kezdeményezések. A két típusra jellemző a földrajzi elhelyezkedése és az alkalmazott részvételi eszközök jellege.

A KRAT 4 jellemző beavatkozási területét határoztam meg:

A, *A tájépítészeti, urbanisztika, területfejlesztés területén a KRAT legjobban területek a környezetszépítő mozgalmak és a vidékfejlesztés területén alkalmazható.*

B, A *környezeti értékek védelme* terén elsősorban a hagyományos agrártáj és a vízfelületek által dominált tájak megőrzésére kell koncentrálni.

C, Kiemelten fontos hazánkban az *oktatás-nevelés* minden szinten és korosztálynál, különösen a demokratikus készségek, a tervezésmódszertan és az integratív szemlélet fejlesztése terén.

D, Jelentős szerepet kell kapnia a KRAT-nak a *társadalmi integráció* terén, amit a táji kötődések erősítésére kell alapozni. Kiemelt csoportok a nemzeti és etnikai kisebbségek, a nők, a nyugdíjasok és a fiatalok-gyerekek.

5. Meghatároztam a KRAT folyamatának legfontosabb szempontjait.

A szakirodalom és az esettanulmányok elemzése alapján *3 szempontot jelöltem meg, amelyeket a részvételi alapú tervezésben elsődlegesen figyelembe kell venni*, a tervezési eszközöket ezekhez igazítva kell megválasztani:

A, A *döntéshozatal tervezésetikai kérdéseinek tisztázása* az elsődleges: ki kit képvisel, ki vállalja az anyagi, környezeti stb. következményeket, valamint ki, miről dönthet.

B, A *terület ellenőrzésének jellege és lehetőségeit* meghatározzák a részvétel dimenziói, elsősorban az, hogy egyéni vagy csoportos, valós vagy jelképes a területi kötődés és az érdekképviselés. Fontos szempont, hogy külső vagy belső kontroll a cél, ez meghatározza az alkalmazott tervezési elméletet és módot. Ideális tervezői célként a belső kontrollal bíró „önműködő táj”-at kell kitűzni, amit a folyamatos tervezés kiterjedtebb alkalmazásával segíthetünk.

C, A *lépték meghatározása* befolyásolja a bevonható érintettek körét. A nagy léptékű tervezés jelenleg intenzív átalakulásban van, ami az érintettek körét és attitűdjének változását eredményezi. Hazánkban e lépték még kevésbé körvonalazott. A lépték kérdésének speciális esetének tartom a NIMBY szindrómát, ahol a megvalósulás és az érintettség léptékbeli eltérése a konfliktus forrása.

6. Egy modellkísérleten keresztül rávilágítottam a részvétel gyakorlatának hiányosságaira és nehézségeire.

A gyakorlati kísérlet a KRAT általános és magyar sajátosságainak finomabb elemzésére szolgált. *A két évig tartó folyamat során 11-féle módszert alkalmaztam a gyakorlatban.* A kutatás során feltárt módszereket és eszközöket a tervezői interjúk tapasztalatai és a megkutatott szakirodalom alapján úgy választottam ki, hogy azok a helyszínek, a célcsoportnak és az elérendő feladatnak megfeleljenek. A megvalósításba bevontam több tucat egyetemistát és általános iskolást, tanárokat valamint civil szervezeteket és a médiát.

A folyamat alapján megállapítottam, hogy

A, a *KRAT nehézségei legtöbb esetben nem a módszer jellegéből erednek*: alapvetően nehezíti a KRAT alkalmazását az általános bizalmatlanság minden szereplő részéről, valamint az általános apátia, a pozitív jövőkép hiánya.

B, A *tervezés és a megvalósulás visszásságai jellemzően a tapasztalatlanságból fakadnak*. A hiányosságok a rossz ütemezésben, a gyenge kommunikációban, a nem megfelelő eszközválasztásban és a szerepek nem megfelelő, tisztázatlan elosztásában jelentkeznek.

C, A *közösségi részvétel káros területi és társadalmi folyamatokat indíthat be*, rosszabb terveket eredményez, amennyiben rosszul alkalmazzuk a KRAT eszközeit. Legjellemzőbb káros hatás a szegregáció és a polarizáció növekedése, valamint az elfordulás a közügyektől. *Fontos ezért a megfelelő szakértelem és a „tervezés tervezése”.*

D, A *társadalmi szereplők jól aktivizálhatók, amennyiben megfelelő eszközöket, megfelelő módon használunk.*

7. Meghatároztam a tájépítészeti tervezés folyamatában betöltött lehetséges tervezői szerepeket, egy részvételi alapú szempontrendszer alapján 8 tervezői szerepkategóriát különböztettem meg.

A kategóriák létrehozása egyrészt világosabbá teszi, rendszerezi a jelenleg részben meglévő, sokszor keveredő szerepeket. A szerepek eddig nem tudatosodtak, így azok egyértelmű felvállalása is nehéz, annál is inkább, mivel ezek egy része még csak most van kialakulóban. A típusok meghatározásában elsődleges szempont volt a dolgozat két vezérfonalának, a területiségnek és a közösséghez való viszonynak elemzése. *A régi és új szerepeket definiáltam.* A leírás lehetővé teszi, hogy a felvázolt új ismeretek elsajátításával a tervezők jobban boldoguljanak az új tervezési környezetben, megtartsák, illetve bővítsék tevékenységi területeiket. *A definiált szerepek a következők: 1. Tanácsadó szerep, 2. Mérlegelő (A mérleg nyelve) szerep, 3. Mediátor szerep, 4. Facilitátor szerep, 5. Szószóló szerep, 6. Rendszergazda szerep, 7. Közösségszervező szerep, 8. Tájégazda szerep.* A szerepek sorrendje egy bizonyos átmenetet tükröz a klasszikus és az integrált tervezői szerepek között.

A szerepeket összehasonlítottam a tervező területi és társadalmi kötődései, a tájalakítás folyamatában való részvétele valamint a szerepkörhöz kapcsolódó kompetenciák alapján. Az összehasonlító táblázatok segítségével könnyebbé válik a megfelelő tervezői szerep, illetve a megfelelő tervező megtalálása.

8. Összeállítottam egy részvételi tervezést segítő ellenőrző listát, amelyet *Hatékony Részvétel Mutató*nak (HaRM) neveztem el.

A HaRM a hatékony és valós, a táji rendszereket erősítő, a fenntartható tervezést szolgáló részvétel jobb megvalósulását szolgálja. Egyaránt alkalmas a KRAT folyamat optimalizálására, valamint későbbi ellenőrzésére. Elemeinek kidolgozásához az interjúk, a hazai tervezési folyamatok tapasztalatai és saját esettanulmányom szolgáltak segítséggül, ezek alapján *ötféle, a tájépítészeti tervezéshez köthető ellenőrzési szempontot határoztam meg.* Tájéfogalmunkból fakadóan az ember-természet kapcsolat stabilizálása teremti meg, ami a tevékenységek, beavatkozások és az ezekhez többé-kevésbé kapcsolódó kötődések minősége és rendszere határoz meg. A közösségi részvétel e stabilitás megteremtését szolgálja, a *tájékoherencia lista* elemeit ezek szellemében alakítottam ki. Egy terv megvalósulása – de sokszor a részvétel folyamata is – a nem megfelelő, hiányos információáramlás miatt fut zátonyra. Az *integrációs lista* a tájépítészet alapfeladatának, a természet és az ember kapcsolatának erősítését vizsgálja. Mivel a táj szakterületünk álláspontja szerint a közösségi lét megélésének, a társadalmi kohézió eszköze és helyszíne, a részvételt pedig mindezek szolgálatára használjuk, a társadalmi integráció vizsgálata is szükséges. Elengedhetetlennek tartottam ezért egy *dokumentációs lista* létrehozását. A nyilvánosságot és a döntéshozatal folyamatát korrekt módon végigkövető dokumentáció ezért igen fontos. A tervezői és a civil dokumentációs igények együttesen jelennek meg. A *kockázati lista* megmutatja, hol vannak a tervezésnek és a kapcsolódó társadalmi részvételnek a táji kapcsolatokról, kötődésekből, a térszerkezetből stb. fakadó buktatói. Fontos, hogy a tervezési folyamat során megfelelő időben megfelelő részvételi eszközöket alkalmazzunk, ezért a *folyamatellenőrző lista* a helyes folyamatszervezést és ütemezést segíti.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Meggyőződésem, hogy a tervezés társadalmasítása az ökológia teljes körű értelmezésének elengedhetetlen eleme. Szerves része annak a teljességre törekvésnek, amely a tájfogalom mai, az Európai Tájjegyzményben rögzített, az embert az ökológiai rendszerbe integráló jelentése tükröz, és amit a hazai tájépítészeti iskola is képvisel. A tájépítészetnek ezért kiemelkedő adottságai, egyben jelentős felelőssége és feladatai vannak a részvételi tervezés terén.

Kutatásaim a közösségi részvétel lehetőségeinek és hazai sajátosságainak feltárását célozták meg, ezért a tájban manifesztálódó természet-társadalom kapcsolatot a társadalmi oldal felől közelítettem meg. Kutatásaim ezáltal a Möcsényi-féle, integrált tájszemlélet erősítését szolgálják, és egyaránt hasznosíthatók a tájépítészeti tervezésben és oktatásban, valamint a döntéseméleti kutatásokban:

- Esettanulmány-elemzéseim segítik a tervezőket abban, hogy könnyebben meghatározzák a tervekészítés során várható kihívásokat, nehézségeket.
- A nemzetközi és a hazai sajátosságokra vonatkozó megállapításaim, a jellemző illetve kiemelten kockázatos területek meghatározása segíti a tervezőket abban, hogy eldöntsék, mely esetekben érdemes/ajánlatos a KRAT módszer- és eszköztárát alkalmazni.
- A tervezés rendszerének átalakulása minden szereplő számára zavart okoz, a tájépítészeti feladatok sokszínűsége tovább nehezíti az eligazodást a tervezés-egyeztetés folyamatában. Az általam meghatározott szerepek, valamint az ezekhez kapcsolódó elemző táblázatok segítik a tervezőket, hogy megfelelő, reális módon pozicionálják magukat a változatos tervezési környezetben. Ugyancsak segít új feladatokat találni pl. a civil vagy a gazdasági szektorban, javítva a foglalkoztatási lehetőségeket.
- A HaRM listái egyaránt segítik a tervezőt, a döntéshozót és a civil szereplőket a hatékonyabb, eredményesebb és zökkenőmentesebb részvételi folyamat létrehozásában. A lista a tervi előkészítést segíti, illetve a tervi hatásvizsgálatot egészítheti ki.
- Az összegyűjtött külföldi szakirodalom és az esettanulmányok további kutatások alapját képezhetik.

A tájépítészeti kutatások – kivéve talán a történeti kutatásokat – rendszerint természettudományi vagy műszaki tudományterületekre építenek. A közösségi részvétel kérdése jellemzően a társadalomtudományi kutatásokban jelenik meg. Munkámban igyekeztem e területek határmezsgyéjén mozogni, mivel hitvallásom, hogy a tájépítészeti kutatás célja a teljesség és a harmónia keresése, feladata pedig épp a természettudományok és a társadalomtudományok közötti kapcsolat építése. Mindemellett fontosnak tartom, hogy a tájépítészeti elveket, az integratív tájszemléletet ne csak a fizikai környezetben, hanem a fejekben is meggyökereztessük, mert a szakterület így hatékonyabban tudja teljesíteni vállalt küldetését.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK

Tudományos cikkek, könyvrészletek, egyéb kiadványok

1. DÖMÖTÖR T. (2003): A Balatonboglári borvidék tájkarakter-alakulása. *Tájépítészet*, 2003/1. pp. 30-32.
2. DÖMÖTÖR T. (2003): Átmenetek a tájépítészetben. *Tájépítészet*, 2003/2. pp. 18-19.
3. DÖMÖTÖR T. (2004): Környezetvédelem – tájépítész szemmel. *Tájépítészet*, 2004/1-2. pp. 34-37.
4. DÖMÖTÖR T. (2005): Korunk településépítészeti dilemmái és megoldási kísérletei. *Tájépítészet*, 2005/1. pp. 12-15.
5. DÖMÖTÖR T. (2005): Landschaftsarchitektur in Ungarn. *Garten und Landschaft* 7/2005 p.32.
6. DÖMÖTÖR T. (2005): Ein Abfallgarten für Öffentlichkeit. *Garten und Landschaft* 4/2005 p. 52.
7. DÖMÖTÖR T. (2006): Túl az Óperencián – közel s távol. Nemzetközi participációs példák a tájvédelemben. *4D*, 2006/4. pp. 23-30.
8. DÖMÖTÖR T. (2004): Fenntartható fejlődés a felsőoktatásban. *Tájépítészet*, 2004/1-2. p. 77.
9. DÖMÖTÖR T. (2006): A táj védelme. In: Szabó Julianna (szerk.): *Településtervezés*. BMGE Urbanisztika Tanszék, Budapest. 2006. IV/2. pp. 80-86.
10. DÖMÖTÖR T. (2006): Fenntarthatóság és településfejlesztés. In: Szabó Julianna (szerk.): *Településtervezés*. BMGE Urbanisztika Tanszék, Budapest. 2006. IV/1. pp. 73-79.
11. DÖMÖTÖR T. (2008): Participation and New Governance. In: *Responsible Use of Soil and Land and Regional Development*. Academia Danubiana, Vienna, 2008. pp. 30-32.

A témához kapcsolódó tudományos előadások és publikációik

12. DÖMÖTÖR T. (2002): A dél-balatoni üdülőtáj kialakulása és változásai a szőlészet borászat tükrében (full paper). In: FÜLEKI GY. (szerk.): *A táj változásai a Kárpát-medencében*. Környezetkímélő Agrokémiáért Alapítvány és Szent István Egyetem, Gödöllő 2002 pp. 206-209.
13. DÖMÖTÖR T. (2002): A turizmus fejlődésének táji, társadalmi hatásai (absztrakt). Szent István Egyetemi Napok, A Tájépítészet jövője szekció, 2002. augusztus 29. Budapest
14. DÖMÖTÖR T. (2004): Társadalmi részvétel a vízvédelemben (full paper). In: FÜLEKI GY. (szerk.): *A táj változásai a Kárpát-medencében*. Környezetkímélő Agrokémiáért Alapítvány és Szent István Egyetem, Gödöllő 2004 pp. 81-85.
15. DÖMÖTÖR T. (2003): A XXI. század tájtervezési kihívásai (absztrakt). Lippay János–Ormos Imre–Vas Károly Tudományos Ülésszak előadásainak és poszttereinek összefoglalói, 2003. november 6. Budapest p. 43.
16. DÖMÖTÖR T. (2004): Hungary and European Landscape Convention (absztrakt) EFLA Annual Conference, 2004. November, Brussels
17. DÖMÖTÖR T. (2005): Közösségi részvétel a szabadterv tervezésben. Lippay János–Ormos Imre–Vas Károly Tudományos Ülésszak, BKÁE Kertészeti Karok, Kert- és szabadtervi építészet szekció, 2005. október 20. Budapest p. 14.
18. DÖMÖTÖR T. (2005): Közösségi részvétel a területi tervezésben. Lippay János–Ormos Imre–Vas Károly Tudományos Ülésszak, BKÁE Kertészeti Karok, Tájtervezés és területfejlesztés szekció, 2005. október 20. Budapest p. 66.
19. DÖMÖTÖR T. (2005): New Challenges for Participatory Planning (full paper). In: *5th International Conference of PhD students*. Engineering Sciences II. 14-20 August 2005. Miskolc pp. 37-41.

20. DÖMÖTÖR T. (2006): Határ-esetek. Táj és település a Kerka-mentén. (full paper). In: FÜLEKI GY. (szerk.): *A táj változásai a Kárpát-medencében*. Környezetkímélő Agrokémiáért Alapítvány és Szent István Egyetem, Gödöllő 2006 pp. 165-169.
21. DÖMÖTÖR T. (2006): A részvételi tájtervezés ökológiája (absztrakt). II. Magyar Tájökológiai Konferencia – Területfejlesztés és tájvédelem szekció. Debrecen, 2006. április 07-09. pp. 133.
22. DÖMÖTÖR T. (2007): Public Participation in Landscape and Territorial Planning in Hungary (full paper). Erdei Ferenc IV. Tudományos Konferencia – Vidékfejlesztés szekció. Kecskemét, 2007. augusztus 27-28.
23. DÖMÖTÖR T. (2007): Physiognomy of Participatory Landscape Planning (full paper). Erdei Ferenc IV. Tudományos Konferencia – Nemzetközi szekció. Kecskemét, 2007. augusztus 27-28.
24. DÖMÖTÖR T. (2004): Tájépítészet a felsőoktatásban. Magyar Felsőoktatás (Az Oktatási Minisztérium e-folyóirata) 2004/5 <http://www.ph.hu/ph/mf/24.05/index.html>
25. DÖMÖTÖR T. (2007): Landscape and greenway planning in Hungary. Fabos konferencia 2007. március 31. (CD, Internet), <http://www.umass.edu/greenway/fabos/>

A témához kapcsolódó egyetemi előadások

- DÖMÖTÖR T.: (2006-) Participatory Planning in Landscape Architecture (20 x 45 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar. Szemeszterenként meghirdetett, angol nyelvű választható tárgy.
- DÖMÖTÖR T.: (2006-2008) Közösségi részvétel a tájépítészetben (20 x 45 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar. Szemeszterenként meghirdetett választható tárgy.
- DÖMÖTÖR T.: (2007-2008/2) Zöldúttervezés (20 x 45 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar. Szemeszterenként meghirdetett választható tárgy.
- DÖMÖTÖR T.: (2003-) Társadalmi részvétel a tájrendezésben (2 x 45 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék. *Tájrendezés 1.* kötelező szakirányos tantárgy keretében.
- DÖMÖTÖR T.: (2006-) Társadalmi részvétel a területi tervezésben (1 x 60 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék. *Tájtervezés* kötelező egész évfolyamos tantárgy keretében.
- DÖMÖTÖR T.: (2006-2007) Közösségi részvétel a településtervezésben (2 x 45 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék. *Tájrendezés 5.* kötelező, szakirányos tantárgy keretében.
- DÖMÖTÖR T.: (2002-2003/2) Tájrekonstrukció (20 x 45 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar. Őszi szemeszterben meghirdetett választható tárgy.
- DÖMÖTÖR T.: (2002-2003/2) Táj, hulladék, művészet (20 x 45 perc). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar. Szemeszterenként meghirdetett választható tárgy.

A témához kapcsolódó tervek

- DÖMÖTÖR T.: Oktatókert és tanösvény terve. Hulladék Munkaszövetség, Budapest, 2003.
- DÖMÖTÖR T. (TÁJÉK Tájművészeti Alkotócsoport): Pet-end – Tájművészeti Installáció Kapolcs, 2004. július 23-31.
- DÖMÖTÖR T. – MŐCSÉNYI F.: Szabad teret a tájépítészetnek! – Tájművészeti Installáció, 2005. október 18-19.
- CSEMEZ A. – DÖMÖTÖR T. – MŐCSÉNYI F.: Budapest VIII. ker. Mátyás tér kertépítészeti fejlesztési terve
- LÉPTÉKTERV Tájépítész Iroda.: Pécs-Megyer városrész központi területének és kapcsolódó közterületeinek rendezése – közösségi részvétel szakmai munkarésze (hazai nyilvános tervpályázaton 1. díj)